

Plenum

Tisdag 3.12.2024 kl. 14.03—23.57

5. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av avfallslagen

Regeringens proposition RP 103/2024 rd

Utskottets betänkande MiUB 10/2024 rd

Första behandlingen

Talman Jussi Halla-aho: Ärende 5 på dagordningen presenteras för första behandling. Till grund för behandlingen ligger miljöutskottets betänkande MiUB 10/2024 rd. Nu ska riksdagen besluta om innehållet i lagförslaget. — Allmän debatt. Ledamot Krista Mikkonen, varsågod.

Debatt

18.10 Krista Mikkonen vihr (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ympäristövaliokunnan puheenjohtajana esittelen tämän mietinnön. Eliikkä tässä todellakin hallitus muuttaa jätelakia siten, että kunnan vastuulle kuuluvaa jätehuoltoa rajoitetaan. Kunnan järjestämisvastuulla ei jatkossa ole sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottavan yrityksen tai yhteisön toimipaikassa eikä vankilassa, Puolustusvoimien majoituskasarmissa, vastaanotokeskuksessa tai muussa vastaavassa laitosasumisessa syntyvä jäte.

Esityksen tarkoituksena on selkeyttää jätehuollon vastuunjako. Valiokunta katsoo, että esitetty muutos mahdollistaa hyvinvointialueille ja sote-alan yrityksille jätehuollon järjestämisen kokonaisuutena. Saatujen lausuntojen perusteella tämä yksinkertaistaa ja tehostaa jätehuoltojärjestelyjä sekä helpottaa raportointia ja seuranta. Toisaalta esille tuli myös, että pienemmillä paikkakunnilla tai haja-asutusalueilla ei välttämättä ole tarjolla kattavia yksityisiä jätehuoltopalveluja. Tällöin markkinointipuutteen vuoksi kunnan toissijaisen järjestämisvastuun perusteella jätehuolto jatkossakin olisi kunnan hoidettavana.

Kunnan järjestämisvastuuseen on tehty paljon eri suuntaan meneviä muutoksia koko 2000-luvun ajan. Näkemykset vastuunjaon muutosten vaikutuksista ympäristöön ja kierrästeeseen jakavat mielipiteitä. Valiokunta katsoo, että nyt tehtävien muutosten vaikutukset ympäristöön ja kierrätystavoitteiden saavuttamiseen ovat vähäisiä, sillä sen jätteen osuus, johon muutos kohdistuu, on vain yksi prosentti kaikesta yhdyskuntajätteestä, noin 29 000 tonnia vuodessa.

Valiokunta korostaakin mietinnössään, että toimia kierrätysasteen nostamiseksi tarvitaan, sillä nykytilanteessa Suomi ei ole saavuttamassa EU:n lainsäädäntöön perustuvia kierrätysvaatimuksia. Valiokunta selvensi esityksen siirtymäsäännöstä siten, ettei vastuuseen kunnan ja jätteen haltijan kesken jää epäselvyyttä, jos jätteen haltija irtisanoo sopimuksensa heti, kun laki astuu voimaan ensi vuoden alussa. Esityksellä myös tuodaan lainsäädäntöön säädös akkujen ja paristojen markkinavalvontaviranomaisesta EU:n vaatiman asetuksen mukaisesti.

Punkt i protokollet PR 127/2024 rd

Esitykseen sisältyy yksi vastalause.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Asell, olkaa hyvä.

18.13 Marko Asell sd: Arvoisa puhemies! Käsiteltävänä on siis Orpon hallituksen esitys jätelain muuttamisesta, jonka tavoitteena on osaltaan valmistella siirtymää myöhemmin annettavaa kiertotalouslakia varten. Esityksessä ehdotetaan, että kuntien vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon asumis- ja palveluyksiköissä syntyvästä yhdyskuntajätteestä rajataan pois. Pidämme hallituksen esitystä ongelmallisena monestakin syystä:

Ensinnäkin esitys on osa hallituskaudella laajemmassa mittakaavassa toteutettavaa jätelain pilkkomista. Tämä hajanaisuus vaikeuttaa lakimuutosten kokonaisvaikutusten arviointeja ja jätehuollon toimijoiden pitkäjänteistä kehittämistä.

Asiantuntijalausunnoissa on painotettu, että kuntien jätehuoltovastuita on viime vuosina muutettu toistuvasti, mikä heikentää kuntakentän mahdollisuuksia tarjota tasalaatuisia ja tehokkaita palveluita kiertotaloustavoitteiden saavuttamiseksi.

Lakimuutoksen seurauksena kuntien vastuu jätehuollosta pienenee ja asukkaiden yhdenvertaisuus vaarantuu. Kunnan jätehuoltopalveluiden piiristä rajattaisiin jatkossa sote-palveluyksiköissä asuvat. Tämä johtaisi siihen, että osa kunnan asukkaista olisi kunnallisen jätehuollon piirissä ja osa markkinaehtoisen jätehuollon piirissä, mikä asettaa kuntalaiset eriarvoiseen asemaan asuinpaikan perusteella.

Hallituksen perustelut esitykselle eivät vakuuta. Lausuntokierroksella monet tahot, erityisesti kuntakentän edustajat, ovat todenneet, ettei nykyisen jätelain soveltamisessa ole ollut tulkintaepäselvyyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon osalta. On epäselvää, mitä ongelmaa lakimuutoksella pyritään ratkaisemaan. Sen sijaan nyt ehdotetut muutokset voivat lisätä tulkintaepäselvyyksiä vastuunjaossa yksityisten ja julkisten toimijoiden välillä.

Arvoisa puhemies! Kunnat ovat hoitaneet asumisen jätehuollon vastuullisesti ja tehokkaasti jo pitkään. Jätehuollon järjestämisen olisi tarkoituksenmukaista säilyä nykyisen laajuisena kunnan vastuulla, jotta asukkaille voidaan tarjota tasavertaiset laadukkaat palvelut.

Esitän, että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena, paitsi 32 §:n 1 ja 2 momentti, 86 §:n 3 momentti sekä siirtymäsäännös poistetaan.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Kivelä, olkaa hyvä.

18.16 Mai Kivelä vas: Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä kunnan vastuu asumisen jätteistä rajataan pääosin kotitalouksissa ja vapaa-ajan asumisessa syntyvään jätteen. Jatkossa kunnat eivät siis enää vastaisi asumista ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tarjoavien toimipaikkojen sekä laitosasumisen jätehuollosta. Kunnan vastuuta jätehuollosta siis kavennetaan ja jätehuoltoa avataan markkinoille.

Oleellista tässä on asukkaiden näkökulma. Miten esimerkiksi käy jätemaksuille? Jätelaissa on asetettu vaatimukset kunnan jätemaksuille. Sote-kiinteistöissä asuvat ihmiset olisivat siis jatkossa sen soveltamisalan ulkopuolella. Jätelain mukaan jätemaksun on oltava omakustanteinen, palvelutasoa vastaava ja läpinäkyvä eikä sillä saa kerätä kuin kohtuullisen tuoton pääomalle. Se ei myöskään saa asettaa asukkaita tai kunnan eri alueita eriarvoiseen asemaan.

Muutoksen jälkeen sote-kiinteistöjen asukkaiden jätemaksut muuttuvat täysin markkinaehtoisiksi. Sote-kiinteistöissä asuvien jätehuollon maksut eivät jatkossa määräydy läpi-

Punkt i protokollet PR 127/2024 rd

näkyvästi, eikä niihin kohdistu myöskään muun muassa tätä vaatimusta vain kohtuullisesta tuotosta. Yksityisillä yrityksillä ei ole, eikä voi olla, myöskään velvoitetta noutaa jätettä kiinteistöltä, jos ja kun se on teknisesti tai taloudellisesti kannattamatonta tai haastavaa. Sen takia onkin kuvaavaa, että jopa hallituksen esityksen materiaalissa tuodaan esille, kuinka kotitalouksille ja kuntalaisille tämä esitys ei tuo hyötyjä. Haittoja sen sijaan tämän esittelymateriaalin mukaan voi olla. Suora lainaus: ”Mahdollisesti nykyistä heikkommat erilliskeräyspalvelut sote-toimipaikan asukkaille ja paineita jätemaksun nostolle.” Onko tämä siis kuntalaisten näkökulmasta hyvä uudistus? No ei ole, ja tämä myös todetaan tässä materiaalissa.

Kritiikkiä valiokunnassa nousi myös siitä, että jätehuollon pitkäjänteinen kehittäminen vaarantuu tällaisten yksittäisten, kokonaisuutta pilkkovien esitysten takia. Kunnat tietenkin vastustavat tätä muutosta ja näkevät, että se vaikeuttaa tavoitetta järjestää laadukkaat ja tarkoituksenmukaiset palvelut kokonaisuutena sekä edistää kiertotaloustavoitteita. No, hyödyttääkö tämä sitten pieniä yrityksiä? Kuten tässä vastalauseessa on tuotu esille, pienten yritysten kannalta muutos voi olla jopa negatiivinen, koska todennäköistä on esimerkiksi kuljetusurakoiden siirtyminen pieniltä suuremmille. Valtakunnallisesti toimiville sote-yrityksille voi olla helpointa tilata nämä palvelut yhdeltä valtakunnallisesti toimivalta jätehuoltoyritykseltä.

Vasemmistoliitto ei kannata kuntien jätehuollon järjestämisvastuun rajaamista, ja olemme mukana tässä vastalauseessa.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Krista Mikkonen, olkaa hyvä.

18.19 Krista Mikkonen vihr: Kiitos, puhemies! Kun äsken pidin tuon puheenvuoron ympäristövaliokunnan puheenjohtajana, niin nyt käytän tämän puheenvuoron niin kuin omaa itsenäni ja kommentoin vähän tätä lakiesitystä.

Olen ollut ennen kansanedustajaksi tuloa töissä jätehuoltoyrityksessä — itse asiassa silloin, kun jätelain suuri uudistus vuonna 2000 astui voimaan — ja oikeastaan siitä lähtien jätelain uudistamisessa on keskitytty vain siihen, kuka saa kuljettaa kenenkin jätteitä. Se on kyllä jotenkin varsin surullista, kun meillä olisi valtavasti töitä siinä, miten me parannetaan kierrätysastetta ja miten me saadaan kiertotalouteen oikeasti vauhtia. Kun alalla kaikki energia ja paukut on laitettu tavallaan keskenään kisaamiseen siitä, minkä verran kunnan vastuulla on jätteitä ja minkä verran sitten jätteenhaltija itse kilpailuttaa, niin me ei olla päästy etenemään tässä tärkeimmässä tavoitteessa, ja senpä takia onkin tilanne tällä hetkellä se, että itse asiassa kierrätysasteessa Suomi on varsin heikko suorittaja EU-tasolla, vaikka meillä on useilla ihmisillä semmoinen mielikuva, että Suomessa kierrätettäisiin erinomaisen hyvin. Todellisuudessa meidän kierrätysasteet ovat kaukana niistä tavoitteista, mihin me ollaan sitouduttu, ja itse asiassa EU:stakin on niistä moneen kertaan meille huomautettu.

Ymmärrän sen huolen, mikä on ollut siinä, että halutaan varmistaa, että jätehuollossa myös pienet yritykset pärjäisivät. Sen takia viime kaudella, kun jätelakiin tehtiin uudistusta, siihen laitettiin aika vaativia velvoitteita sen osalta, että kun kunnat kilpailuttavat jätehuoltoa, se tulee tehdä niin, että myös pienet yritykset pystyvät niissä kilpailuissa pärjäämään, eliikkä niiden alueiden pitää olla riittävän pieniä. Toisaalta myös huomioitiin näiden ehtojen osalta, miten haja-asutusalueilla voidaan varmistaa, että todellakaan jätehuolto ei pitkistä jätematkoista ja niin edelleen johtuen sitten tule kohtuuttoman kalliiksi.

Punkt i protokollet PR 127/2024 rd

No, nyt tällä muutoksellahan hallitus on ikään kuin ymmärtänyt ja haluaa nimenomaan taas parantaa pienten jätehuoltoyritysten asemaa ja kilpailuasemaa, mutta niin kuin edustaja Kivelä tuossa totesi, tässä voi käydä itse asiassa päinvastoin. Ei ole mitenkään kaukaa haettu pelko, että tällaiset suuret, valtakunnalliset terveysjätit kilpailuttaisivat oman jätehuoltonsa koko Suomen kattavasti, eli siellä silloin käytännössä joku iso yritys voitaisi, koska niillä on tarjota palvelua kaikkialla Suomessa. Toisaalta nyt sitten, kun näitä erilaisessa sote-asumisessa syntyviä yksiköitä otetaan pois niistä olemassa olevista kilpailualueista, se vähentää niiden jätemääriä niin, että voi olla, että sitä on kunnan hankalampi kilpailuttaa niin, [Puhemies koputtaa] että saadaan semmoisia fiksuja kilpailutusalueita, että pienetkin yritykset pärjäävät. Niin että en näe, että tällä edes päästään siihen, mitä uskon hallituspuolueiden tavoittelevan, eli tähän kilpailun edistämiseen.

Puhemies Jussi Halla-aho: Edustaja Mikkonen, kannatittekö edustaja Asellin tekemää esitystä?

Eikös Asell tehnyt ja Kivelä kannattanut? [Mai Kivelä: Sanoin, että me ollaan mukana siinä vastalauseessa, koska oletin, että te sitten sitä kannatatte.] — No niin, voin vielä kannattaa sitä, tehdään näin.

Puhemies Jussi Halla-aho: No, nyt asia tuli viimeistään selväksi. — Edustaja Holopainen, olkaa hyvä.

18.23 Hanna Holopainen vihr: Arvoisa puhemies! Kyllä minäkin haluan tätä edellä esitettyä asiaa kannattaa.

Tässä on tosiaan kysymys siitä, että meidän pitäisi saada semmoinen selkeä jätehuollon kokonaisuus, jolla pystytään varmistamaan, että kierrätysastetta saadaan kasvatettua, ja nyt — niin kuin täällä hyvin on osa ympäristövaliokunnan jäsenistä jättänyt tähän vastalauseeseen siitä syystä — tämä hallituksen esitys on tällainen yksittäinen esitys, joka sitten pirstaloittaa just tätä lainsäädännön kokonaiskuva. Sitä on vaikea hahmottaa tämän perusteella. Täällä vastalauseessa on hyvin kuvattu sitä, että on ollut vaikea hahmottaa, miksi tässä hallituksen esityksessä halutaan rajata kunnan vastuuta jätehuollosta, koska kunnissa ei ole valiokunnassa kuultujen asiantuntijoiden mukaan noussut esiin tällaisia tulkintaepäselvyyksiä, joita on tällä hallituksen esityksellä ikään kuin haluttu korjata. Riskinä nimenomaan on sitten näitten selvitysten perusteella, että tämä pikemminkin pahentaa sitten näitä tulkintaepäselvyyksiä ja heikentää tätä kokonaistavoitetta, jonka pitää siis olla, että meillä on toimiva jätehuollon kokonaisuus.

Nostan vielä esiin sen, että tässä on tosiaan semmoinen ominaisuus, että lakimuutoksen seurauksena osa kunnan asukkaista rajattaisiin asuinpaikan perusteella kunnallisen jätehuollon palveluiden ulkopuolelle ja jätehuollon järjestäjä riippuisi siitä asumisen muodosta. Kotitaloudet ovat kunnan julkisen ja jätemaksuilla rahoitetun jätehuollon piirissä, sen sijaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikassa asuvat ovat tämän markkinaehtoisesti järjestetyn jätehuollon piirissä. Tämä aiheuttaisi tilanteen, jossa kunnan asukkaat eivät sitten jatkossa ole samanlaisessa asemassa jätehuollon järjestämisen kannalta, vaan nämä tilanteet ikään kuin eriytyvät toisistaan tämän asumispaikan perusteella, ja kyllä tätä pitää pitää tältä osin ongelmallisena.

Punkt i protokollet PR 127/2024 rd

Tässä on tosiaan esitetty vastalause ja muutosehdotuksia, ja nämä vaikuttaisivat varsin perustelluilta ja järkeviltä.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Kivelä, olkaa hyvä.

18.25 Mai Kivelä vas: Arvoisa puhemies! Vielä tosiaan näistä ympäristövaikutuksista ja siitä, miten tämä esitys nytten niihin tavoitteisiin vaikuttaa. Syke on tuonut tässä asiantuntijakuulemisessa esille, että on toki vielä vaikea arvioida, miten tämä vastuun siirtäminen vaikuttaa, onko sillä vaikutusta suoriin tai välillisiin päästöihin, mutta kuitenkin samalla he ovat nostaneet esiin, kuinka voidaan arvioida — suora lainaus — ”että kunnalla olisi jätehuollon kilpailutuksesta vuosikymmenien aikana kertynyttä kokemusta ja se olisi siten resurssitehokkaampaa toteuttaa kunnissa”. Sitten nostetaan myös esille kuljetuksen päästöt ja se, kuinka kilpailutuksessa on mahdollista suosia vähäpäästöisiä kulkuneuvoja, esim. biokaasulla tai sähköllä toimivia jäteautoja, ja tällä olisi tietenkin kuljetusten ilmastopäästöjä vähentävä vaikutus. Esimerkiksi Helsingissä jätehuoltoa hoitava Helsingin seudun ympäristöpalvelut on jo vuosia sitten päättänyt, etteivät jäteautot saa kulkea fossiilisilla polttoaineilla, vaan niissä käytetään sitten vaihtoehtoisia polttoaineita tai sähköä. Eli tätäkin asiaa voidaan aivan hyvin edistää kunnissa, eikä siihen tarvita yksityisiä yrityksiä.

Tässä käsittelyn yhteydessä nousi esille myös tämä huoltovarmuusnäkökulma, ja tästäkin lausuttiin, että huoltovarmuusnäkökulmasta voidaan pitää toimivammalla pohjalla, että kokonaisuus olisi mahdollisimman pitkälle jonkin yhden julkisen toimijan vastuulla. Tällöin häiriötilanteisiin varautuminen olisi helpompi suunnitella etukäteen ja mahdollisessa häiriötilanteessa olisi helpompi muodostaa kokonaiskuva ja varmistaa tiedon liikkuminen kuten myös toteuttaa vaadittavat toimenpiteet. Tällä hetkellä tämä huoltovarmuusnäkökulma on sellainen, joka tunnutaan ottavan joka ikisessä asiassa täällä huomioon, niin että ihmettelen, että sitten tässä jätelain kokonaisuudessa hallituksella ei ole ollut halua huomioida tätä huoltovarmuusnäkökulmaa. Ja lopulta kuitenkin kyse on siitä, että kun kunnissa se jätehuolto tulee järjestää kaikille kunnan asukkaille yhdenvertaisesti julkisena palveluna, niin nyt tässä sitä rikotaan ja osa kunnan asukkaista riippuen siitä, missä asuu, tosiaan rajataan sitten näiden jättepalveluiden ulkopuolelle. Jätehuolto on ollut lakisääteinen palvelu, ja olisi todellakin järkevää, että sellaisena se pysyy kaikille kuntalaisille, ihan riippumatta siitä, missä asuu. — Kiitos.

Riksdagen avslutade den allmänna debatten och avbröt behandlingen av ärendet.